

Я. О. Чепуренко

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ФОНДІВ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ БІБЛІОТЕК США

У сучасних умовах, коли в Україні активно відбувається процес формування нормативно-правової бази, що регулює процеси зберігання і використання архівної спадщини (Закон УРСР "Про охорону і використання пам'яток культури", Основи законодавства України про культуру, закони України - "Про інформацію", "Про Національний архівний фонд і архівні установи", "Про обов'язковий примірник документів"), вивчення зарубіжного досвіду сприятиме визначенню ефективних напрямів цієї діяльності.

Ідея президентських бібліотек США веде свій початок від дев'ятнадцятого президента США Раттерфорда Б. Хейса (1877-1881), документальна спадщина якого була організована в Центр президента Раттерфорда Б. Хейса (м. Фремонт, штат Огайо)¹. Його послідовники цієї ідеї не підтримали, і документи президентської діяльності залишалися або в їх приватних архівах, або в рукописному відділі Бібліотеки Конгресу США².

У грудні 1938 р. президент США Ф. Рузвельт офіційно повідомив про наміри щодо будівництва та подальшого передання в дар американському народові президентської бібліотеки-архіву з метою збереження документів своєї президентської діяльності і надання цих документів дослідникам, науковцям, усім, кого цікавить історія Америки та політика "нового курсу". Таке рішення пояснювалося рядом чинників. По-перше, в результаті діяльності Ф. Рузвельта, який обіймав посаду президента США з 1933 по 1945 рр., накопичилася велика кількість документів, а рукописний відділ Бібліотеки Конгресу, де збиралися документи президентів, був перевантажений. Президентство Ф. Рузвельта викликало інтерес політиків, науковців, дослідників, оскільки це був один із найважливіших періодів у історії США, а тому він вважав за доцільне надати можливість користуватися історичними документами цього періоду в належних для такої роботи умовах³. По-друге, за часів президентства Ф. Рузвельта архівну справу в США було реорганізовано, і в 1934 р. підписано Закон про заснування Національного архіву країни. Відповідно до нього на Національний архів покладалася відповідальність за визначення, зберігання та підготовку до використання документів, на які не поширюються обмеження щодо використання і які мають чітко визначену історичну, адміністративну, фінансову або юридичну цінність⁴.

Прийнявши рішення розмістити свій архів у окремому приміщенні і підпорядкувавши його Національному архіву США, Ф. Рузвельт відійшов від традиційних форм зберігання президентських документів (приватні архіви та Бібліотека Конгресу). На думку президента, такий архів мав називатися "Архівом матеріалів "нового курсу"⁵.

У процесі роботи створеного на громадських засадах Комітету з організації документів президента Ф. Рузвельта виникла ідея назвати цей архів "Бібліотекою президента Франкліна Рузвельта". Ця ідея була підтримана президентом⁶. Одним із чинників, що спричинили заснування президентської бібліотеки, можна вважати і той факт, що Ф. Рузвельт вважається "найвидатнішим, наймогутнішим, найрезультативнішим політиком США ХХ століття". Історики та політологи одностайно поділяють думку, що Франклін Рузвельт є засновником сучасного американського інституту президентів⁷.

Реорганізувавши американський інститут президентства, Ф. Рузвельт, мабуть, вирішив внести зміни і в процес зберігання президентських документів. Побуває також думка, що в заснуванні президентської бібліотеки певну роль відіграли й психологічні фактори: честолюбні прагнення Рузвельта, бажання увічнити не стільки власну персону, скільки події часів його президентства⁸. Однак, які б чинники не вплинули на створення президентських бібліотек, вони плідно функціонують протягом півстоліття, і їх виникнення - закономірний результат розвитку архівної справи США.

Важливою є роль президентських бібліотек у збереженні історичної спадщини країни, виконанні покладених на них основних функцій - збирати документи, пов'язані з особою певного президента США, діяльністю його адміністрації, його службовим та родинним оточенням, а також про події в житті країни, які відбувалися за часів його президентства; забезпечити науковий, освітній та культурний обіг цих документів; вберегти документи фонду президентської бібліотеки від пошкодження і втрати.

Президентські бібліотеки - це не персональні пам'ятники президентам, а науково-дослідні й культурно-освітні державні установи, які працюють задля виховання поваги до рідної історії. І, як вважають американські історики, президентські бібліотеки США - це "один з унікальних величних капіталів Америки. Створення нових президентських бібліотек - це збільшення спадщини американського народу"⁹. На сьогодні в США діють 10 президентських бібліотек - Франкліна Д. Рузвельта, Гаррі Трумена, Дуайта Ейзенхауера, Герберта Гувера, Ліндона Б. Джонсона, Джона Ф. Кеннеді, Джеральда Р. Форда (разом із Музеєм Джеральда Р. Форда)*, Джеймса Картера, Рональда Рейгана, * Д. Форд став першим президентом, який відокремив основні функції президентських бібліотек, поділивши свою документальну спадщину на дві частини - бібліотеку і музей. Бібліотека Джеральда Форда знаходиться в двох містечках штату Мічіган. За бажанням президента його особисті документи були розподілені між Анн-Арбором, де Форд навчався в коледжі при Мічіганському університеті, у виборчому окрузі, який він представляв у Конгресі США з 1949 по 1973 рр. (там 27 квітня 1981 р. було відкрито президентську бібліотеку), та Гранд-Рапідсом - містом, у якому він народився (18 вересня 1981 р. там було відкрито музей). Джорджа Буша, а також фонд "Президентські матеріали Р. Ніксона (Nixon Presidential Materials)" та Президентська бібліотека В. Клінтона, що знаходиться в стадії проектування (Clinton Presidential materials Project). Загальний документальний фонд президентських бібліотек США - це 400 млн. архівних документів, 10 млн. фотографій, 100 тис. годин аудіо- та відеозаписів, 500 тис. музейних експонатів¹⁰.

Плідна багаторічна діяльність системи президентських бібліотек США зумовлена її різнобічним законодавчим регулюванням. Створення президентської бібліотеки, комплектування її фонду різними видами документів, організація обслуговування, умови доступу до документів офіційної діяльності президента та приватного характеру, їхня збереженість - усі ці процеси регулюються відповідними правовими документами США.

Одним із перших законодавчих актів з питань функціонування президентських бібліотек став закон 1949 р., яким Національний архів США було підпорядковано Адміністрації служб загального призначення. Відповідно до цього документа Національному архіву було дозволено приймати на зберігання президентські документи, а також "землі, будівлі та обладнання, запропоновані Президентом Сполучених Штатів Америки з метою створення документосховищ для президентських матеріалів у формі президентської бібліотеки"¹¹. Закон "Про президентські бібліотеки" від 12 серпня 1955 р. (Акт про президентські бібліотеки) регулював узагальнену практику створення і функціонування президентської бібліотеки. В його основу покладено методика створення Президентської бібліотеки Франкліна Д. Рузвельта. Прийняття Закону сприяло бажання послідовників

Рузвельта створювати власні президентські бібліотеки. Цей закон набув чинності через 9 років після відкриття першої президентської бібліотеки і регулював дві основні умови функціонування президентських бібліотек: їх створення коштом приватних осіб та неурядових організацій і подальше державне утримання та підпорядкування Національному управлінню архівів та документації - National Archives and Records Administration (NARA). Узаконення такого явища, як "президентська бібліотека", та його визнання з боку держави 1955 р. стали вирішальними факторами у створенні системи президентських бібліотек, яка діє до цього часу. Оскільки в основу документа було покладено технологію організації президентської бібліотеки Ф. Рузвельта, то подальше створення системи президентських бібліотек (Г. Трумена, Д. Ейзенхауера, Г. Гувера, Л. Джонсона, Д. Кеннеді, Д. Форда, Д. Картера) було технологічно подібним. Відповідно до Закону про президентські бібліотеки від 1955 р. на всі документи (як приватного характеру, так і офіційної діяльності), які зберігалися в президентській бібліотеці, поширювалося право приватної власності президента, незважаючи на те, що президентська бібліотека після її відкриття передавалася у власність держави. Закон не визначав чіткої межі між документами приватного характеру та документами офіційної діяльності. Закон 1955 р. регулював доступ до президентських документів, які зберігалися в президентських бібліотеках, на основі тих чи інших обмежень, встановлених власником документів - президентом-фондоутворювачем.

Регулювання доступу до документів офіційної діяльності президентів США базується передусім на Законі США "Про свободу інформації" (Freedom of Information Act - FOIA), який було прийнято 1966 р.¹² Вважається, що саме цей закон відкрив у США епоху інформативності¹³. Його суть і загальні принципи детально досліджені архівознавцями¹⁴. Положення зазначеного закону впливають на організацію доступу до документального фонду президентських бібліотек США у сфері зберігання і використання документів офіційної діяльності президента. Ним забезпечується доступ усіх громадян до таких документів, а також встановлюється певний режим використання документів, які стосуються державної таємниці, національної безпеки держави, а також носять приватний характер.

Відповідно до Закону про президентські бібліотеки від 1955 р. Р. Ніксоном у 1969 р. (майже відразу після його вступу на посаду президента США) було утворено фонд, який почав займатися організацією Президентської бібліотеки Р. Ніксона. Однак після публікації "документів Пентагону", "уотергейтської справи", які значною мірою впливали на правові питання власності щодо документів офіційної діяльності президента та його приватних документів, постало питання про вдосконалення положень закону про президентські документи. 6 вересня 1974 р. було укладено так званий договір "Nixon-Sampson agreement", відповідно до якого на державне зберігання передавалися документи офіційної діяльності та приватний архів за період президентства Р. Ніксона із забезпеченням його права контролю над цими документами і можливого знищення деяких з них. Між тим, інформація про цей договір стала надбанням громадськості, і під її тиском договір було розірвано. Після цього було розпочато дебати щодо визначення права власності на документи офіційної діяльності президента та його приватні папери, оскільки Закон про президентські бібліотеки 1955 р. цього питання не вирішував¹⁵. Питання щодо власності на документи офіційної діяльності президента та його особисті папери, уточнення і розмежування понять "документи офіційної діяльності (президентські папери)" та "приватні документи президента" порушувалося на різних рівнях: на засіданнях фахових об'єднань (Асоціації політичних наук, Американської історичної асоціації), у Сенаті та Палаті представників. На засіданні 48-ї Американської асамблеї було прийнято рекомендації, що включають окремий розділ - "Президентські документи", де міститься вимога щодо відміни права власності на них президентів та їх спадкоємців,

ідеться про неправомочність президентів знищувати документи своєї офіційної діяльності, а також перегляд організації документів офіційної діяльності Білого дому¹⁶. У 1974 р. було прийнято новий Закон - "Про збереження президентських документів", що вплинув на подальше формування системи президентських бібліотек. Закон від 19 грудня 1974 р. про збереженість президентських записів та матеріалів¹⁷, не підтверджуючи, але й не скасовуючи права приватної власності Р. Ніксона, встановлював "державний контроль" над документами колишнього президента за період із 20 січня 1969 р. по 9 серпня 1974 р. Цим документам було надано статус "президентських історичних матеріалів Річарда Ніксона"; місцем їх депозитного зберігання визначався Національний архів. Пріоритет щодо доступу до цих документів надавався спеціальним слідчим органам, Конгресу, президенту США та самому Р. Ніксону. Закон наголошував, що метою організації публічного доступу до матеріалів Р. Ніксона "має стати повне і правдиве інформування громадськості в якомога коротший час про зловживання державною владою ("Справа Уотергейт")". Той факт, що цей закон не точно визначав право власності на президентські документи, Р. Ніксон використав з метою відновлення права контролю над документами, які знаходилися в Національному архіві. Р. Ніксон стверджував, що вилучені в нього документи мають виключно приватний характер. У 1977 р. було розпочато архівне опрацювання документів Р. Ніксона, у результаті чого всі вони були розподілені на три групи: документи приватного та персонального характеру (згодом вони стали основою приватної президентської бібліотеки Р. Ніксона, відкритої в 1990 р. у Джорба Лінде, штат Каліфорнія); документи, які стосувалися діловодства Білого дому: "президентські історичні документи" - "створені або отримані Р. Ніксоном або членами його штату у ході виконання президентом конституційних, законних, офіційних або церемоніальних обов'язків"¹⁸. Матеріали діловодства Білого дому та "президентські історичні документи" були об'єднані в окремих фонд при Національному управлінні архівів та документації США Nixon Presidential Materials. Цей фонд охоплює документальні матеріали часів президентства Р. Ніксона (з 1969 по 1974 рр.) і складається із 40 млн. сторінок архівних документів (лише 7 млн. з них доступні для дослідників), 350 тис. фотографій, 4 тис. відеокасет, близько 5 тис. аудіозаписів (таємні магнітофонні записи, зроблені в Овальному Кабінеті Білого дому в 1973-1974 рр.) та 30 тис. експонатів - дарунків президенту США¹⁹.

Дія закону "Про збереженість президентських документів" поширювалася не на документи та інформацію федерального уряду США як об'єкт його власності, а матеріали лише одного президента - Р. Ніксона. Закон був розрахований на конкретну ситуацію - збереження документів президента, відправленого у відставку. Це природно, оскільки Закон "Про президентські бібліотеки" 1955 р. регулював процес створення президентської бібліотеки в тому разі, коли президент залишав свою посаду відповідно до Конституції США після закінчення президентських повноважень.

Оскільки питання про право власності американських президентів на "президентські документи" після прийняття Закону 1974 р. у цілому залишалося відкритим, було створено Національну комісію з дослідження документів і матеріалів державних діячів (National Study Commission on Records and Documents of Federal Officials). Вона мала розробити рекомендації щодо правового статусу та права власності на інформацію, яка створювалася в результаті діяльності вищих посадових осіб, у тому числі президента США, а також можливості регулювання її доступності відповідно до Закону "Про свободу інформації". Результатом діяльності Національної комісії став Закон 1978 р. про "президентські документи"²⁰. Цим актом визначалися: право власності на документи офіційної діяльності президента та його адміністрації, організація зберігання президентських документів, умови обмеження доступу до президентських документів та винятки на обмеженість доступу, організація збереження і використання документів офіційної діяльності віце-президента. У Законі чітко названо основні категорії документів,

які мали зберігатися в президентських бібліотеках і на які поширювалося право державної власності та право приватної власності. Закон містив визначення кожної категорії цих документів. Так, поняття "президентські документи" трактувалося як "документальні матеріали, створені або отримані президентом на виконання ним президентських повноважень, його апаратом або окремою особою, до повноважень якої належало консультування або допомога президенту у виконанні його посадових обов'язків". Синонімом цього терміна можна вважати інший - "документи офіційної діяльності президента". Поняття "персональні документи" визначало документи приватного або неофіційного характеру, які не мають відношення до діяльності президента на його посаді. До них віднесено щоденники, інші персональні записи, що є еквівалентом щоденників; матеріали, які стосуються громадської діяльності президента і не пов'язані з виконанням його президентських обов'язків; документи, пов'язані безпосередньо з персоною президента та його родиною. До них віднесено також документи виборчої кампанії. Відповідно до зазначеного Закону право на президентські документи (документи офіційної діяльності президента та його апарату) належить державі, яка забезпечує їх зберігання, наукове опрацювання і систематизацію. Стаття 2203 (Management and custody of Presidential records) присвячена організації зберігання президентських документів.

Законодавчо визначаються два місця зберігання президентських документів: президентські бібліотеки і Національний архів США. Якщо президент приймає рішення про заснування президентської бібліотеки, він повідомляє про це Національного архівіста США (найвища керівна посада в архівній службі США), який у свою чергу готує представлення цієї пропозиції Конгресу США. З 1939 р. усі президенти США засновували президентські бібліотеки, які фактично є філіями Національного архіву. У тому разі, коли б президент відмовився від будівництва власної президентської бібліотеки, документи його офіційної діяльності могли б зберігатися в Національному архіві США. До відкриття президентської бібліотеки президентські документи зберігаються в Національному архіві. Цією ж статтею визначається і доля документів президента, який вимушено припинив виконання своїх президентських обов'язків - через імпічмент або в результаті смерті. У разі вимушеної відставки президента його документи передаються до Національного архіву, де об'єднуються в окремий фонд. У разі смерті президента питання про збереження його президентських документів може бути вирішене як на користь створення президентської бібліотеки, так і зберігання президентських документів у Національному архіві США. Статті 2204 та 2205 (Restrictions on access to Presidential records, Exceptions to restricted access) визначають організацію доступу до документів, пов'язаних з особою президента, та матеріалів його офіційної діяльності. Доступ обмежується на президентські документи, які мають відомості, пов'язані з національною безпекою держави; на приватні документи, які містять конфіденційну інформацію і за бажанням власника документа можуть бути закриті для доступу на визначений ним строк. Більшість президентських документів будуть доступні для наукової систематизації та описування відповідно до Закону лише через 5 років після припинення певним президентом своїх повноважень. Згідно із Законом на Національне управління архівів та документації покладено контроль за переліком документів, що обмежені в доступі, з метою запобігання штучного обмеження на документи, а також покладено функції контролю за своєчасним відкриттям документів, строк обмеження на які минув. Стаття 2205 (Exceptions to restricted access) визначає порядок користування документами обмеженого доступу. Відповідно до її змісту користуватися такими документами можливо в разі: необхідності доступу до документів, викликаного судовим процесом; необхідності доступу діючого президента до документів його попередника у справі виконання ним президентських обов'язків; необхідності доступу до документів членів Конгресу США та його комітетів у справі виконання ними службових обов'язків.

Статтею 2207 (Vice-Presidential records) регулюється зберігання документів офіційної діяльності віце-президента. Такі документи, відповідно до Закону, мають зберігатися в Національному архіві. Інколи, за рішенням Національного архівіста США та за погодженням із Конгресом, такі документи зберігаються в президентській бібліотеці того президента, за часів якого виконував свої обов'язки віце-президент. У Законі зазначається, що створення окремих архівів віце-президентських документів, не підпорядкованих Національному управлінню архівів та документації, забороняється. Документи офіційної діяльності віце-президента, як і президентські документи, перебувають у державній власності. Фактори і строки обмеження доступу до віце-президентських документів такі самі, як і до президентських документів.

Таким чином, Закон 1978 р. узагальнив практику зберігання документальних матеріалів президентів США, яка склалася з часу заснування першої президентської бібліотеки. Цим Законом було визначено й організацію документів президента після його вимушеної відставки (в основу такої організації документів покладено практику створення документального фонду президента Р. Ніксона в Національному архіві). Як зазначалося, система законодавчого забезпечення президентських бібліотек, збереження президентських документів охоплює основні засади їх функціонування. Найважливішим чинником формування президентських бібліотек США є той факт, що президент законодавчо зобов'язаний передати всі документи своєї президентської діяльності до Національного архіву. Президент сам визначає місце заснування президентської бібліотеки, погоджуючи це рішення з Національним архівістом США, що (за подачею останнього) затверджується Конгресом.

Нормативно-правовою базою охоплено всі функції, виконувані президентськими бібліотеками в американському суспільстві, - збирання, зберігання і використання документів, пов'язаних з життям і діяльністю президента США. Закони "Про президентські документи" та "Про свободу інформації" регулюють процес створення президентських бібліотек, видовий склад та правила зберігання документального фонду, організацію доступу до документів. Закон "Про свободу інформації" забезпечує також можливість створення у президентських бібліотеках фонду документів усної історії.

Позитивним чинником законодавчого забезпечення системи президентських бібліотек є той факт, що правовий документ приймався і щоразу доповнювався після узагальнення практичного досвіду функціонування президентських бібліотек. Новою редакцією Закону уточнювалися ті сторони діяльності бібліотек, які потребували законодавчого регулювання (наприклад, розмежування понять "президентські документи" та "приватні документи"), а також нові аспекти формування бібліотек (організація президентських документів після імпічменту). Таку ситуацію можна вважати вирішальним чинником активного розвитку системи президентських бібліотек США.

Президентські бібліотеки, законодавчо визнані як ефективна форма організації зберігання президентських документів, всіляко підтримуються державою, оскільки це економічно вигідно для неї, адже вони будуються й оснащуються приватним коштом, а відповідно до Закону 1986 р. - частково й утримуються так само.

Юридично та науково-методично президентські бібліотеки США підпорядковані Національному управлінню архівів та документації США. З цієї причини, розглядаючи організаційні засади функціонування президентських бібліотек, не можна обійти увагою питання діяльності архівної служби цієї країни, а також особливостей її формування, які вплинули й на організаційні засади президентських бібліотек. Стан архівної справи в США достатньо повно висвітлено в ряді наукових праць радянських та російських

учених²¹, а також американських архівістів²². США - остання з великих держав, де створено єдину службу зберігання й управління державними документами. Архівні установи деяких американських штатів були засновані набагато раніше за Національний архів, створений в 1934 р., коли Конгрес США схвалив, а президент Франклін Рузвельт підписав закон про створення Національного архіву. Хронологічно в цьому архіві зберігаються документи, які відображають історію країни з колоніальних часів і до сьогодення.

Важливим чинником розвитку архівної справи в США був вплив на неї такої галузі діяльності, як бібліотекознавство. Бібліотекарі як - хранителі рукописів з'явилися в США набагато раніше, ніж архівісти. Бібліотеки тривалий час були основними центрами зберігання архівних документів, які вони збирали, а потім опрацьовували у спеціально створених відділах - рукописів та архівних матеріалів²³. Саме це зіграло вирішальну роль у тому, що Бібліотекою Конгресу з кінця ХІХ ст. було розпочато комплектування рукописних колекцій документів американських президентів. Сьогодні тут зберігаються документи 23-х американських президентів, які складають відповідні фонди²⁴. Основним завданням Національного архіву США є концентрація та зберігання всіх урядових документів, що вийшли з поточного обігу і мають зберігатися довічно з практичною або історичною метою²⁵.

За своєю структурою Національне управління архівів та документації поділяється на низку адміністративних відділів, на які покладено обов'язки адміністративного, фінансового та господарського характеру, а також ряд так званих професійних (технологічних) відділів, побудованих за функціональною ознакою. Так, відділ надходжень здійснює приймання документів від установ та перевіряє їх за списками (описами); відділ зберігання та реставрації документів поруч з практичною роботою з очищення та реставрації документів, що надходять до архіву, займається розробленням теоретичних аспектів зберігання та реставрації документальних матеріалів, вивченням світового досвіду в цьому напрямі. На спеціальні відділи покладені також обов'язки з розроблення методики описування та каталогізації документальних матеріалів, видавання довідок тощо. Процес комплектування Національного архіву знайшов відображення в додатках до щорічного звіту Національного архівіста США, де публікуються списки документів, які надійшли до Національного архіву протягом року. У цьому звіті йдеться також про нові надходження до документальних фондів президентських бібліотек. Створення президентських бібліотек значно розширило повноваження Національного управління архівів та документації. 1939 р., коли Ф. Рузвельт передав свої документи у формі першої президентської бібліотеки до Національного архіву та під керівництвом Національного архівіста США, до функцій архіву було віднесено й завдання щодо зберігання документів найвищих посадових осіб країни. У структурі Національного управління архівів та документації було створено відділ президентських бібліотек (Office of Presidential Libraries), який відповідає за організацію надходження, зберігання, систематизацію, описування, публікацію та використання документів і матеріалів усіх президентських бібліотек. Відділ здійснює роботу з інструктивно-нормативного та науково-методичного забезпечення президентських бібліотек. У цьому напрямі ведуться підготовка й видання науково-методичних посібників - як з метою допомоги у створенні нових президентських бібліотек (Program Statement for a New Librari/Office of Presidential Lidraries'/ National Archives and Records Administration. - Washington, 1995.-56 p.), так і вдосконалення роботи вже діючих (President Libraries Manual/National Archives and Records Administration. - Washington, 1985. - 73 p.).

Одним із напрямів роботи відділу президентських бібліотек є розроблення організаційних заходів та тематичної спрямованості програм усної історії президентських бібліотек та

забезпечення методичного керівництва ними. Крім того, відділ надає допомогу в організації автоматизованої обробки їх документального фонду²⁶. З метою пропаганди фондів цих бібліотек Національним управлінням архівів та документації організовано їх представлення у мережі Інтернет за такою схемою:

- [Президентські бібліотеки \(Presidential Libraryes\)](#)
- [Президентська бібліотека Джорджа Буша \(George Bush Library\)](#)
- [Президентська бібліотека Рональда Рейгана \(Ronald Reagan Library\)](#)
- [Президентські матеріали Річарда Ніксона \(Nixon Presidential Materials\)](#)
- [Президентська бібліотека Джеймса Картера \(Jimmy Carter Library\)](#)
- [Музей Джеральда Р. Форда \(Gerald R. Ford Museum\)](#)
- [Президентська бібліотека Джона Ф. Кеннеді \(Jon F. Kennedy Library\)](#)
- [Президентська бібліотека Ліндона Б. Джонсона \(Lyndon B. Johnson Library\)](#)
- [Президентська бібліотека Герберта Гувера \(Herbert Hoover Library\)](#)
- [Президентська бібліотека Дуайта Ейзенхауера \(Dwight Eisenhower Library\)](#)
- [Президентська бібліотека Гаррі Трумена \(Harry S. Truman Library\)](#)
- [Президентська бібліотека Франкліна Д. Рузвельта \(Franklin D. Roosevelt Library\)](#)
- [Проект президентської бібліотеки Вільяма Клінтона \(William J. Clinton Presidential materials Project\)](#)

На сайтах президентських бібліотек представлені тематичні розділи, за якими систематизовано документи у фонді бібліотеки, розкрито музейні колекції, представлено культурно-освітні та науково-дослідні програми, організовані бібліотекою. Крім того, подаються відомості про документи і матеріали фонду, з яких знято обмеження в користуванні. Окремим розділом представлено фонд документів усної історії. Переважно повнотекстовими документами представлені документи президентських бібліотек, починаючи з Президентської бібліотеки Д. Форда, оскільки це перша з бібліотек, де було застосовано електронний облік документів та відтворення президентських документів у вигляді повнотекстових баз даних. Більшість президентських бібліотек подає на своєму сайті біографічні відомості про президента, ім'я якої носить. Така сторінка активно збагачена фотодокументами з фонду аудіовізуальних матеріалів бібліотеки. Загалом представлення президентських бібліотек у мережі Інтернет - це закономірний результат розвитку інформаційних технологій, які активно впроваджуються в архівній системі США і, зокрема, в системі президентських бібліотек. Підпорядкування президентських бібліотек Національному управлінню архівів та документації робить їх суто архівними установами; разом із тим вони увібрали в себе й риси, притаманні організації бібліотечних і музейних фондів.

Таким чином, нормативно-правовою базою охоплено всі функції, які виконують президентські бібліотеки в американському суспільстві: збирання, зберігання і використання документів, пов'язаних із життям і діяльністю президентів США. Закони "Про президентські бібліотеки" та "Про свободу інформації" регулюють процес створення президентських бібліотек, видовий склад та правила зберігання документального фонду, організацію доступу до документів. Закон "Про свободу інформації" забезпечує також можливість створення у президентських бібліотеках фонду документів усної історії.

Позитивним чинником правового забезпечення системи президентських бібліотек є той факт, що закони "Про президентські бібліотеки" та "Про президентські документи" приймали і щоразу доповнювали після узагальнення практичного досвіду їх функціонування. Новою редакцією закону уточнювалися ті сторони діяльності бібліотек, які потребують законодавчого регулювання (наприклад, розмежування понять "президентські документи" та "приватні документи"), а також нові аспекти формування

президентських бібліотек (зокрема, питання організації президентських документів після імпічменту). Таку ситуацію можна вважати вирішальним чинником активного розвитку системи президентських бібліотек США.

Всебічне законодавче регулювання процесів комплектування, зберігання і використання документів у президентських бібліотеках забезпечує повноту їх документального фонду, а також своєчасне введення історичних документів до обігу. Зосередження організаційно-методичного керівництва системою президентських бібліотек у відділі президентських бібліотек Національного управління архівів та документації є вирішальним фактором їх злагодженої роботи, оскільки вони розміщуються по всій країні й територіально є віддаленими одна від одної (президентські бібліотеки відкриваються переважно в містах, пов'язаних із життям та громадсько-політичною діяльністю президентів). За таких умов без координації дій кожної з президентських бібліотек неможливо було б вести мову про систему цих бібліотек. Їх нормативна база враховує всі процеси формування документального фонду, що позитивно впливає як на заснування нових президентських бібліотек, так і вдосконалення роботи вже існуючих.

-
1. Скорсетц Уильрике. Раттерфорд Б. Хейтс. 1877-1881. Конец реконструкции // Американские президенты: 41 исторический портрет от Джорджа Вашингтона до Билла Клинтона. - Ростов-на-Дону, 1997. - С. 587.
  2. Орлов В. Н. Личные архивы президентов // США. Экономика. Политика. Идеология. -1987. - № 8. - С. 116-125.
  3. Weisberger V. The Paper Trust // American Heritage. - 1971. - Vol. 22. - No 3. - P. 41.
  4. Берк Френк. Национальный архив и управление документацией в США // Советские архивы. - 1988. - № 3. - С. 93.
  5. Weisberger V. The Paper Trust // American Heritage. - 1971. - Vol. 22. - No 3. - P. 40-41. Connor R.D.W. The Franklin D. Roosevelt Library // American Archivist. - 1940. - Vol. 3. - No 2. - P. 81-92; Wilson, Don W. Presidential Libraries: Developing to Maturity // Presidential Studies Quarterly. - 1991. - Vol. 21. - Is. 4. - Pp. 771-780.
  6. Юнкер Детлеф. Франклин Делано Рузвельт. 1933-1945. Мечтатель и государственный политик // Американские президенты: 41 исторический портрет от Джорджа Вашингтона до Билла Клинтона. - Ростов-на-Дону, 1997. - С. 402-403.
  7. Старостин Е. В., Кабочкина Т. С. Президентские библиотеки в системе архивной службы США // Советские архивы. - 1978. - № 6. - С. 80.
  8. Forbes Jr. Malcolm S. Enhancing our Heritage // Forbes. - 1993. - Vol. 152. - P. 26-27.
  9. Presidential Libraries of the National Archives and Records Administration // [Electronic resource]. - Way of access: URL: <http://www.archives.gov/presidential-libraries/contact/libraries.html>.
  10. Buck E.H. General Legislation for Presidential Libraries // American Archivist. - 1955. - Vol. 18. - No 4. - P. 337.
  11. An Act to Amend Section 3 of the Administration Procedure Act, Chapter 324, of the Act of June 11, 1946 (60 Stat.238), to Clarify and Protect the Right of the Public to Information, and for Other Purposes // U.S. Statutes at Large. 80th Congress / 2d session. - 1966. - Vol. 80. - Part. I: Public Laws. Reorganization Plans. - Washington, 1967. - P. 250-253.
  12. Волкова Т. С. Свобода информации о деятельности исполнительной власти федерального уровня в США: правовой аспект // Отечественные архивы. - 1998. - № 6. - С. 95.
  13. Барлет Ненси. Философия и практика доступа к архивным документам в плане справочной службы // Вестник архивиста. - 1994. - № 6(24). - С. 49-56; Баскаков Э.

- Г. Архивное дело в США // Архивное дело в зарубежных странах. Очерки. - Вып. 1. - М., 1963. - С. 17-29; Волкова Т. С. Свобода информации о деятельности исполнительной власти федерального уровня в США: правовой аспект // Отечественные архивы. - 1998. - № 6. - С. 94-101; Джекобс Ричард. Рассекречивание документов в США: история, принципы и методика // Вестник архивиста. - 1994. - № 1(19)-2(20). - С. 65-71; Мурашова З. С. Современная организация документов в США // Советские архивы. - 1968. - № 1. - С. 80-83; Орлов В. Н. Личные архивы президентов // США: Экономика. Политика. Идеология. - 1987. - № 8. - С. 116-125; Релея Гарольд. Доступ до урядової інформації: права та обмеження. Переклад з англ. / Програма сприяння парламентам України. - К., 1999. - 11 с.; Velt, Fritz. Presidential Libraries and Collections. - Greenwood Press, 1987. - 145 p.; Wilson, Don W. Presidential Libraries: Developing to Maturity // Presidential Studies Quarterly. - 1991. - Vol. 21. - Is. 4. - P. 771-780.
14. The Records of Public Officials // American Archivist. - 1975. - Vol. 38. - No 3. - P. 332.
15. Cook J. F. "Private Papers" of Public Officials // American Archivist. - 1975. - Vol. 38. No 3 - P. 329-335.
16. U.S. Code: Title 44 - Public printing and Documents. Chapter 21 - National Archives and Records Administration. Section 2111 - Material accepted for deposit // [Electronic resource]. - Way of access:
URL:
http://www.law.cornell.edu/donors/solicit.php?http_referer=/uscode/html/uscode44/uscode_44_00002111----000-.html.
17. Волкова Т. С. Из истории формирования системы правового регулирования доступности правительственной информации в США в первой половине 1970-х гг. // Вестник архивиста. - 1998. - № 4(46). - С. 125.
18. Nixon Presidential Materials Staff // [Electronic resource]. - Way of access:
URL: <http://nixon.archives.gov/>.
19. US Code: Title 44 - Public Printing and Documents. Chapter 22 - Presidential Records // [Electronic resource]. - Way of access:
URL:
http://www.law.cornell.edu/donors/solicit.php?http_referer=/uscode/html/uscode44/uscode_up_01_44_10_22.html.
20. Архивное дело в Соединенных Штатах Америки: Реферативный обзор. - М., 1976. - 57 с.; Архивы и управление документацией за рубежом. Аналит. обзор. - М., 1989. - 59 с.; Баскаков Э. Г. Архивное дело в США // Архивное дело в зарубежных странах. Очерки. Вып. 1. - М., 1963. - С. 17-29; Бржостовская Н. В. Архивы и архивное дело в зарубежных странах. - М., 1971; Гарбузов В. Н. Президентские библиотеки // США - Канада: Экономика. Политика. Культура. - 1999. - № 5. - С. 119-127; Гармаш В. Н. Новый путеводитель по документам Национального архива США // Отечественные архивы. - 1997. - № 6. - С. 114; Кабочкина Т. С. Федеральные центры документации в США: История, современный опыт // Советские архивы. - 1992. - № 6. - С. 92-100; Кабочкина Т. С., Акулиничева С. Д. Координация архивной деятельности в США в послевоенный период // Отечественные архивы. - 1994. - № 1. - С. 100-108; Каптелов Б. И. Федеральная архивная служба США // Советские архивы. - 1977. - № 4. - С. 94-99; Королев Г. И., Старостин Е. В. Путеводитель по Национальному архиву США // Советские архивы. - 1976. - № 6. - С. 90-92; Мурашова З. С. По архивам Соединенных Штатов Америки // Советские архивы. - 1966. - № 4. - С. 110-112; Мурашова З. С. Современная организация документов в США // Советские архивы. - 1968. - № 1. - С. 80-83; Орлов В. Н. Личные архивы президентов // США: Экономика. Политика.

- Идеология. - 1987. - № 8. - С. 116-125; Старостин Е. В. Зарубежное архивоведение: проблемы истории, теории и методологии. - М., 1997. - С. 114-127; Старостин Е. В., Кабочкина Т. С. Президентские библиотеки в системе архивной службы США // Советские архивы. - 1978. - С. 78-86.
21. Берк Френк. Национальный архив и управление документацией в США // Советские архивы. - 1988. - № 3. - С. 92-101; Уайсбергер Бернанд А. Президентские библиотеки-архивы достояние всех // Америка. - 1972. - № 187. - С. 27; Уолек Уиллиам. Обзор американской архивной действительности // Вестник архивиста. - 1994. - № 6(24). - С. 33-41; Schick, Frank. Records of the Presidency: Presidential Papers and Libraries from Washington to Reagan. - Oryx Press, 1989. - 234 p.; Velt, Fritz. Presidential Libraries and Collections. - Greenwood Press, 1987. - 145 p.
22. Архивы и управление документацией за рубежом. Аналит. обзор. - М., 1989. - 59 с.
23. Орлов В. Н. Личные архивы президентов // США. Экономика. Политика. Идеология. - 1987. - С. 117-118.
24. National Archives and Records Administration // [Electronic resource]. - Way of access: URL: <http://www.archives.gov/index.html>. The title from the screen.
25. Мурашова З. С. Современная организация документов в США // Советские архивы. - 1968. - № 1. - С. 80-83; Национальный архив и управление документацией в США // Советские архивы. - 1988. - № 3. - С. 92-101; Уолек Уиллиам. Обзор американской архивной действительности // Вестник архивиста. - 1994. - № 6(24). - С. 33-41.